

ZÁSADY SPRÁVNÉ ZEMĚDĚLSKÉ PRAXE PŘI HOSPODAŘENÍ S PŮDOU

Půda je jedním z nejcennějších přírodních bohatství každého státu a neobnovitelným přírodním zdrojem. Představuje významnou složku životního prostředí s širokým rozsahem funkcí a je základním výrobním prostředkem v zemědělství a lesnictví. Při hospodaření s ní však dochází k celé řadě procesů, které vedou k omezení nebo až ztrátě schopnosti půdy plnit své základní produkční a mimoprodukční funkce. V podmínkách ČR je půda ohrožena především vodní a větrnou erozí, acidifikací, utužením, sesuvy, znečištěním a úbytky organické hmoty. Nejrozšířenějším typem degradace je bezesporu vodní eroze. Všem zmíněným ohrožením lze účinně čelit zejména nastavením správné zemědělské praxe. Přehled níže zmíněných informací je především návodem, jak účinně identifikovat problematiku nesprávného hospodaření.

DOBŘÍ ZEMĚDĚLSKÝ A ENVIRONMENTÁLNÍ STAV (DZES, dříve GAEC)

Základní podmínky hospodaření na zemědělské půdě stanovují tzv. pravidla Kontrol podmíněnosti (Cross compliance), která kromě půdy řeší témata vody a krajiny. Plnění standardů dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy je v České republice podmínkou pro vyplácení přímých podpor a dalších vybraných dotací. Cílem zavedení zásad správné zemědělské praxe a celého systému kontroly podmíněnosti je tedy dosažení funkčního, trvale udržitelného systému zemědělství.

Standardy DZES vztahující se k tématu PŮDA (kontrolní orgán Státní zemědělský intervenční fond, dále jen „SZIF“):

4. minimální pokryv půdy (od 1. 1. 2017 dochází k úpravě znění)
 5. minimální úrovně obhospodařování půdy k omezení eroze
 6. zachování úrovně organických složek půdy, včetně zákazu vypalování strnišť
- nejčastější způsoby porušení: špatně zvolený způsob pokryvu půdy a nedodržování termínů, nesprávně nastavená půdoochranná technologie, vypalování trávy na pozemcích

Standard DZES 4

Žadatel na jím užívaném dílu půdního bloku s druhem zemědělské kultury standardní orná půda, jehož průměrná sklonitost přesahuje 4°, zajistí po sklizni plodiny založení porostu ozimé plodiny nebo víceleté pícniny, nebo provede některé z těchto opatření:

- a) ponechání strniště sklizené plodiny na dílu půdního bloku do založení porostu následné jarní plodiny,
- b) podmítnutí strniště sklizené plodiny a jeho ponechání bez orby až do založení porostu následné jarní plodiny, nebo
- c) ponechání půdy po pásovém zpracování do založení porostu následné jarní plodiny, nebo
- d) osetí dílu půdního bloku nejpozději do 20. září meziplodinou a zachování souvislého porostu meziplodiny nejméně do 31. října.

Tato opatření se neuplatní v případě, kdy je v rámci agrotechnického postupu provedeno zapravení tuhých statkových hnojiv, s výjimkou hnojiv z chovu drůbeže, v minimální dávce 25 tun na hektar. Při plnění podmínky zapravením ponechaných produktů při pěstování rostlin, například slámy, není podle zákona o hnojivech stanovena minimální dávka.

Standard DZES 5

Žadatel na ploše dílu půdního bloku označené v evidenci půdy jako půda,

- a) silně erozně ohrožená vodní erozí zajistí, že se nebudou pěstovat erozně nebezpečné plodiny kukuřice, brambory, řepa, bob setý, sója, slunečnice a čirok; porosty ostatních obilnin a řepky olejné na takto označené ploše budou zakládány s využitím půdoochranných technologií; v případě ostatních obilnin nemusí být dodržena podmínka půdoochranných technologií při zakládání porostů pouze v případě, že budou pěstovány s podsevem jetelovin, travních nebo jetelotravních směsí,
- b) mírně erozně ohrožená vodní erozí zajistí, že erozně nebezpečné plodiny kukuřice, brambory, řepa, bob setý, sója, slunečnice a čirok budou zakládány pouze s využitím půdoochranných technologií.

Podmínky podle písmen a) a b) nemusí být dodrženy na ploše, jejíž celková výměra nepřesáhne výměru 0,40 ha zemědělské půdy z celkové obhospodařované plochy žadatelem za předpokladu, že směr řádků erozně nebezpečné plodiny je orientován ve směru vrstevnic s maximální odchylkou od vrstevnice do 30 stupňů a pod plochou erozně nebezpečné plodiny se nachází pás zemědělské půdy o minimální šíři 24 m, který na erozně nebezpečnou plodinu navazuje a přerušuje všechny odtokové linie procházející erozně nebezpečnou plodinou na erozně ohrožené ploše, a na kterém bude žadatelem pěstován travní porost, víceletá pícnina nebo jiná než erozně nebezpečná plodina.

Půdoochranné technologie: zasakovací pásy, osetí souvrátí, setí/sázení po vrstevnici, přerušovací pásy, odkameňování, podrývání, důlkování, hrázkování, pěstování luskoobilných směsí, metoda strip-till, pěstování kukuřice.

Standard DZES 6

Žadatel nebude na jím užívaném dílu půdního bloku pálit bylinné zbytky a současně na minimálně 20 % jím užívané výměry dílů půdních bloků s druhem zemědělské kultury orná půda, vztažené k celkové výměře tohoto druhu kultury užívané žadatelem k 31. květnu příslušného kalendářního roku v evidenci půdy, zajistí každoročně

- a) aplikování tuhých statkových hnojiv nebo tuhých organických hnojiv minimálně v dávce 25 tun na hektar, s výjimkou tuhých statkových hnojiv z chovu drůbeže minimálně v dávce 4 tony na hektar; při plnění podmínky zapravením ponechaných produktů při pěstování rostlin, například slámy, není podle zákona o hnojivech stanovena minimální dávka, nebo
- b) pokrytí tohoto procenta výměry, popřípadě jeho odpovídající části v termínu minimálně od 1. června do 15. července příslušného kalendářního roku porostem dusík vázících plodin druhu, a to cizrna, čočka, fazol, hrách, peluška, jetel, komonice, lupina, sója, štirovník, vojtěška, úročník, vikev, bob, vičenec, čičorka, hrachor, jestřabina, kozinec, pískavice, ptačí noha nebo tollice; popřípadě jejich směsí; porosty výše uvedených druhů plodin lze zakládat i jako podsev do krycí plodiny, popřípadě jako směsi s travami v případě, že zastoupení trav v porostu nepřesáhne 50 %.

MONITORING EROZE ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY

Hlavním cílem monitoringu eroze zemědělské půdy je zjišťování, evidence a správa informací o výskytu projevů eroze a svahových deformací na zemědělské půdě z důvodu možného vyhodnocení příčin vzniku monitorovaných událostí a pro návrhy preventivních opatření a opatření na zmírnění nebo odstranění negativních důsledků těchto událostí.

Monitoring eroze zemědělských půd zajišťuje Státní pozemkový úřad v součinnosti s dalšími organizacemi a orgány státní správy a samosprávy a orgány ochrany zemědělského půdního fondu (dále jen „ZPF“). Pověření pracovníci SPÚ zajišťují na celém území ČR podle své působnosti záznam nahlášených událostí do databáze webového portálu monitoringu, sběr základních popisných informací o monitorovaných událostech s cílem popsat vznik události a okolnosti jejich vzniku podle tohoto metodického postupu. Při této činnosti jsou povinni svoji činnost koordinovat s dalšími účastníky procesu monitoringu - Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy (dále jen „VÚMOP“) SZIF, orgány ochrany ZPF.

Prostředkem pro evidenci a správu informací o monitorovaných událostech je webový portál „Monitoring eroze zemědělské půdy“ (<http://me.vumop.cz>).

Na podzim roku 2016 byl aktualizován „Metodický postup zařazování částí monitorovaných dílů půdních bloků (DPB) s projevem eroze do mírně erozně ohrožených (dále jen „MEO“) a silně erozně ohrožených (dále jen „SEO“) oblastí“.

Cílem Metodiky je zpřísnění podmínek hospodaření pro ty zemědělce, kteří opakovaně svojí činností způsobují erozi půdy, kde dochází k odnosu ornice a v mnoha dalších případech způsobují velké škody v intravilánu obcí či na jiném majetku (komunikace, železnice apod.).

Pro splnění podmínek zařazování částí monitorovaných DPB s projevem eroze do MEO a SEO půd musí jít o jednu nebo více z níže uvedených typů událostí:

- opakování erozní události na DPB nebo jeho části, mimo rámec jednoho osevu,
- vážné ohrožení intravilánu měst a obcí,
- vážné ohrožení komunikací,
- vážné ohrožení útvarů povrchových vod,
- vážné ohrožení dalšího majetku fyzických a právnických osob vlivem erozní události,
- vážné ohrožení ZPF vlivem erozní události,
- zemědělcem neakceptovaná agrotechnická opatření na základě schválené Komplexní pozemkové úpravy.

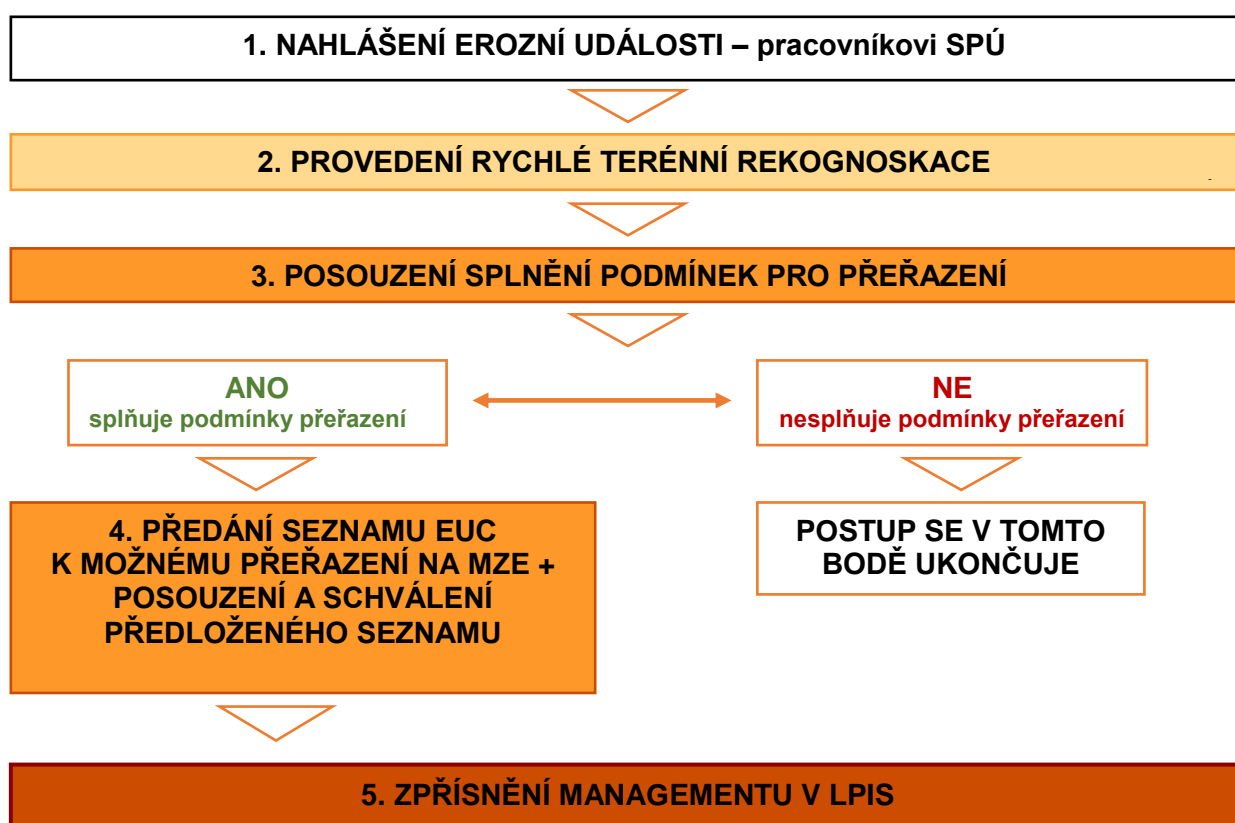
Příčemž zařazení do přísnější kategorie erozní ohroženosti bude platné vždy od první změny osevů následujícího roku.

V praxi se často setkáváme se situací, kdy opakovaně dochází k erozi, i když zemědělec standard DZES plní a na tuto situaci Ministerstvo zemědělství (dále jen „MZe“) reagovalo schválením metodiky umožňující zařazování opakovaně monitorovaných půdních bloků v rámci Monitoringu eroze zemědělské půdy s projevem eroze do MEO a SEO oblastí. Toto rozhodnutí přináší efektivní implementaci přístupu sledování projevů eroze s možností operativní reakce na konkrétní, dosud těžko postižitelné případy a plné využití potenciálu monitoringu eroze zemědělské půdy, který se tak posunul do jiné roviny – účinného nástroje v boji proti erozi.

POSTUP PŘI HLÁŠENÍ EROZNÍ UDÁLOSTI (ZEJMÉNA OPAKOVANÉ):

Nahlášení erozní události probíhá neprodleně po zjištění události. Hlášení erozní události pověřenému pracovníkovi Státního pozemkového úřadu (dále jen „SPÚ“) mohou provést jak organizace SZIF, orgány ZPF, SPÚ, VÚMOP, v. v. i., tak i **ostatní instituce a fyzické osoby**. Kontaktním místem je pobočka krajského pozemkového úřadu. Nahlášení osobně, telefonicky, faxem, emailem aj. (písemné hlášení se z dlouhých časových lhůt nedoporučuje). Kontakty na pověřené pracovníky jsou k dispozici na portálu Monitoringu eroze zemědělské půdy (včetně odkazu na telefonní seznam SPÚ). Dalším krokem je provedení rychlé terénní rekoznoskace pracovníky SPÚ a v případě, že erozní událost splňuje podmínky pro přeřazení, pokračuje se přeřazením pozemku do přísnější podkladové vrstvy erozní ohroženosti. Zpřísněná vrstva je platná pro účely plnění a kontrolu podmínek DZES vždy od 1. ledna následujícího kalendářního roku.

PROTIEROZNÍ KALKULAČKA

MZe ve spolupráci s VÚMOP připravilo pro zemědělce a zemědělské poradce v oblasti ochrany půdy nástroj, pomocí kterého mohou rychle a efektivně na vybraných pozemcích vyhodnotit erozní ohroženost a jsou schopni navrhnout účinná protierozní opatření nejen v rámci plnění standardů DZES, ale i nad jeho rámec s ohledem na ochranu přírody a krajiny.

Aplikace je dostupná široké veřejnosti na stránkách VÚMOP <http://kalkulacka.vumop.cz>.

ANALÝZA DOSTUPNOSTI PLOCH ZAŘAZENÝCH DO NIŽŠÍCH TŘÍD OCHRANY ZPF PRO JEDNOTLIVÉ OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTI (ORP)

Aplikace je dostupná na adrese: <http://ochranazpf.vumop.cz>

Aplikace rozšiřuje stav poznání v oblasti hodnocení investičních záměrů při požadavku na vynětí půdy ze zemědělského půdního fondu (dále jen „ZPF“) a analýz dostupnosti alternativních ploch zařazených do nižších tříd ochrany ZPF. Pomocí vyvinutého nástroje může uživatel (investor, municipality, odborné útvary příslušných ministerstev) analyzovat schvalované záměry objektivně a srovnávat je s dostupnými alternativami. Výstupy interaktivního nástroje je možné využít jako jeden z podkladů, které umožní v rámci České republiky vymezit prioritní území pro zemědělskou výrobu. Takto vymezené a definované území nebude možné využívat pro jiné alternativní účely. Bude tak vytvořen základní předpoklad pro vytvoření a legislativní zakotvení kategorie „Trvale chráněná zemědělská půda“.

ZEMĚDĚLSKÉ OBHOSPODAŘOVÁNÍ NA PLOCHÁCH PODPOROVANÝCH V RÁMCI PŘÍMÝCH PLATEB NA ORNÉ PŮDĚ

V rámci přímých plateb (dále jen „PP“), tj. v rámci jednotné platby na plochu zemědělské půdy (dále jen „SAPS“), platby pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí (dále jen „greening“), dobrovolné podpory vázané na produkci a platby pro mladé zemědělce (dále jen „MZ“), je zemědělské obhospodařování na orné půdě definováno obecně, kdy podle § 7 odst. 5 nařízení vlády č. 50/2015 Sb. se zemědělským obhospodařováním rozumí provádění obvyklých agrotechnických činností zajišťujících pěstování plodin. Obvyklými agrotechnickými činnostmi se rozumí orba, hnojení, příprava půdy k setí, setí/sázení, aplikace pesticidů, sklizeň, apod.

ZEMĚDĚLSKÉ OBHOSPODAŘOVÁNÍ NA PLOCHÁCH PODPOROVANÝCH V RÁMCI PŘÍMÝCH PLATEB NA TRAVNÍCH POROSTECH

Od roku 2016 je podle § 7 odst. 3 nařízení vlády č. 50/2015 Sb. jednou z podmínek pro poskytnutí plateb v rámci SAPS, greeningu a MZ na travních porostech a trvalých travních porostech provedení pastvy, včetně likvidace nedopasků, nebo provedení seče a odklizení biomasy z pozemku v termínu do 31. července příslušného kalendářního roku. Z výše uvedeného vyplývá, že zemědělec má na výběr a pro splnění této podmínky může provést pouze jednu z těchto dvou agrotechnických operací. Dále pak platí, že pouze mulčování travních porostů není dostatečné pro splnění podmínek pro poskytování přímých plateb.

ZEMĚDĚLSKÉ HOSPODAŘENÍ NA PLOCHÁCH PODPOROVANÝCH V PLOŠNÝCH OPATŘENÍCH PROGRAMU ROZVOJE VENKOVA

Mezi plošná opatření Programu rozvoje venkova (dále jen „PRV“) realizovaná na trvalých travních porostech a orné půdě patří Platby pro oblasti s přírodními či jinými přírodními omezeními (dále jen „LFA“), Platby v rámci sítě Natura 2000 a podle rámcové směrnice o vodě (dále jen „Natura 2000“), opatření Ekologické zemědělství (dále jen „EZ“) a Agroenvironmentálně-klimatická opatření (dále jen „AEKO“).

Nejvýraznější odchylky od běžného hospodaření vznikají na pozemcích podporovaných v opatření AEKO. Toto opatření je prováděno formou pětiletých závazků. Vstup do závazku je dobrovolný a zemědělec se vstupem zavazuje, že bude po celou dobu trvání závazku hospodařit v souladu s podmínkami opatření. Nesplnění podmínek je postihováno snížením dotace až vyřazením z opatření a navrácením veškerých poskytnutých dotací od začátku závazku. Opatření AEKO se dělí na několik podopatření. Na trvalých travních porostech je prováděno podopatření Ošetřování travních porostů, na orné půdě pak podopatření Integrovaná produkce zeleniny a jahodníku, Zatravňování orné půdy, Ochrana čejky chocholaté, Biopásy a Zatravňování drah soustředěného odtoku.

HOSPODAŘENÍ NA TRVALÝCH TRAVNÍCH POROSTECH V PODOPATŘENÍ OŠETŘOVÁNÍ TRAVNÍCH POROSTŮ

Podopatření Ošetřování travních porostů se skládá ze základního titulu Obecná péče o extenzivní louky a pastviny a osmi nadstavbových titulů cílených převážně do zvláště chráněných území, ochranných pásem národních parků a oblastí soustavy Natura 2000 (dále jen „prioritní oblasti“). To, jaký titul je na konkrétním pozemku prováděn, určují v prioritních oblastech správy daného chráněného území, s ohledem na charakteristiku cenného stanoviště a výskyt některých cílových druhů, jako jsou modrásci nebo chřástal polní. Pro každý z titulů jsou určeny termíny, v kterých musí proběhnout údržba trvalého travního porostu sečí nebo pasením. V základním titulu je údržba luk a pastvin prováděna do 31. července a poté do 31. října. V nadstavbových titulech jsou povětšinou termíny údržby nastaveny odlišně. Nastavení reflektuje požadavky na obhospodařování jednotlivých cenných stanovišť, a termíny pro provedení sečí nebo pastvy se tak v některých případech posouvají až na druhou polovinu léta, popřípadě začátek podzimu. Nejvýraznějším příkladem tohoto posunu je obhospodařování ploch zařazených do titulu Ochrana chřástala polního. Seč zde může být provedena až po 15. srpnu, aby chřástalové mohli vyhnízdit a vyvést mladé, aniž by došlo k jejich likvidaci při kosení travního porostu. Dalším příkladem pak mohou být plochy zařazené v titulu Ochrana modrásků, kde je v některých případech seč stanovena až na období od 1. do 30. září a navíc je zemědělec povinen ponechat 20 % pozemku nepokoseného. Specifikem podopatření ošetřování travních porostů je podmínka ponechávání části pozemků s výměrou nad 12 hektarů nepokosených. Zemědělec je nucen ponechat 3 – 10 % pozemku minimálně do 15. srpna nepokosených a teprve po tomto termínu může nepokosenou plochu zlikvidovat. Nepokosené plochy může zemědělec dobrovolně ponechat i na menších pozemcích. Tato podmínka slouží k zachování refugií pro přežití vývojových stádií i dospělců hmyzu, které jsou jinak ve velkém likvidovány při provádění plošných sečí. Ponechání nepokosené plochy tedy v tomto případě není zanedbáním ze strany zemědělce, ale plněním podmínek dotačních opatření.

HOSPODAŘENÍ NA ORNÉ PŮDĚ V AEKO

Na orné půdě lze v AEKO provádět pěstování zeleniny a jahodníku v integrované produkci, zakládat biopásy nebo chránit hnízdiště čejky chocholaté. V integrované produkci zeleniny a jahodníku zemědělci povětšinou dodržují základní agrotechnické postupy a jejich hospodaření se na první pohled neliší od hospodaření jiných zemědělců. Pokud zemědělec provádí podopatření Biopásy, pak na svých pozemcích s ornou půdou zakládá pásy oseté přesně definovanou směsí, které slouží u Krmných biopásů jako krmná základna pro drobné obratlovce a ptáky nebo u Nektarodárných biopásů jako zdroj nektaru pro opylovače. Biopásy se na pozemku zakládají v jarním období, nejpozději do 15. června a zemědělec pro splnění podmínek dotace musí biopás ponechat bez zásahu nejméně do 31. března následujícího roku. Od 1. dubna do 15. června pak musí

biopás zapravit do půdy a založit nový (v případě Nektarodárných biopásů toto provádí až po dvou či třech letech). Obzvláště v podzimním a zimním období se může tato plocha jevit jako neobhospodařovaná, zemědělec však plní podmínky dotačního titulu Biopásy. Dalším specifikem jsou hnízdiště čejky chocholaté. Tyto plochy orné půdy, typicky jde o vlhké nebo podmáčené terénní deprese, jsou podporovány v podopatření Ochrana čejky chocholaté. Zemědělec má za povinnost ponechat takovou plochu od začátku roku do 15. června bez zásahu, aby čejky chocholaté a jiní bahňáci mohli vyhnízdit a vyvést mladé. V období od 16. června do 15. července zemědělec na těchto plochách vysévá speciální směs plodin. Existují dva typy směsí, jedna určená k podpoře krmivové základny pro ptáky a druhá jako zdroj nektaru pro opylovače. Tento porost zemědělec musí v období od 15. listopadu do 31. prosince zapravit do půdy a plochu tak připravit na hnízdní sezónu následujícího roku.

POSTUP PŘI PODEZŘENÍ NA NEPLNĚNÍ DOTAČNÍCH PODMÍNEK

Pokud existuje průkazná obava, že nejsou na konkrétním pozemku plněny podmínky pro poskytnutí dotace, pak se nabízí několik možností, jak postupovat. První možností je dotázat se na místně příslušném Oddělení příjmu žádostí a LPIS (dále jen „OPŽL“) Státního zemědělského a intervenčního fondu, zda jsou na konkrétních pozemcích prováděna nějaká dotační opatření. Pokud ano, požádat o informace o podmínkách pro poskytnutí dotace v příslušném dotačním opatření. Od charakteru prováděného dotačního opatření pak lze odvozovat, zda podmínky plněny jsou, nebo ne. Na tomto pracovišti lze podat i podnět ke kontrole, zda jsou na konkrétním pozemku plněny podmínky pro poskytnutí dotací. Kontakty na jednotlivá pracoviště jsou k nalezení na webových stránkách Státního zemědělského intervenčního fondu www.szif.cz.

PŘIPRAVOVANÉ ZMĚNY NA NADCHÁZEJÍCÍ OBDOBÍ

Podpoření účinných půdoochranných technologií, nové „flexibilní“ uchopení erozních parcel, nový způsob vyhodnocování sankcí, rozšíření stávající výměry zemědělské půdy o další kultury, funkční zařazování půdních bloků s projevy eroze. Celkové zvýšení retenční krajiny půdy a maximální zabránění účinkům eroze.

PŘEHLED DOTAČNÍCH OPATŘENÍ A TITULŮ, KTERÝCH SE ZÁSADY TÝKAJÍ

PŘÍMÉ PLATBY:

- jednotná platba na plochu (SAPS),
- platba pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí,
- dobrovolná podpora vázaná na produkci,
- platba pro mladé zemědělce.

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Dobíhající závazky období 2007–2013:

- agroenvironmentální opatření (AEO),
- zalesnění zemědělské půdy,
- zachování hospodářského souboru lesního porostu v rámci opatření Natura 2000 v lesích,
- zlepšování druhové skladby lesů v rámci lesnicko-environmentálních plateb.

Závazky pro období 2014 – 2020:

- agroenvironmentálně – klimatická opatření (AEKO),
- ekologické zemědělství (EZ),
- platby pro oblasti s přírodními či jinými zvláštními omezeními (LFA),
- platby v oblasti Natura 2000 na zemědělské půdě,
- dobré životní podmínky zvířat,
- platby na lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochranu lesů,
- platby na zalesňování zemědělské půdy.

SPOLEČNÁ ORGANIZACE TRHU S VÍNEM:

- podpora na restrukturalizaci a přeměnu vinic.

KONTAKTNÍ INFORMACE

Ministerstvo zemědělství, Těšnov 17, 117 05 Praha 1, www.eagri.cz

Oddělení přímých plateb – Ing. Filip Lameš, Filip.Lames@mze.cz, 221812069

Oddělení koordinace Cross Compliance – Ing. Jana Haluzová, Jana.Haluzova@mze.cz, 221812110

Oddělení ochrany půdy – Ing. Jiří Chocholouš, Jiri.Chocholous@mze.cz, 221812541

Oddělení strategie environmentálních podpor PRV – Ing. Josef Makovský, Josef.Makovsky@mze.cz, 221812523

PLATNÝ LEGISLATIVNÍ RÁMEC

Zákon o zemědělství č. 252/1997 Sb., nařízení vlády č. 50/2016 Sb., nařízení vlády č. 309/2014 Sb., nařízení vlády 308/2014 Sb., nařízení vlády 307/2014 Sb., nařízení vlády č. 75/2015 Sb., nařízení vlády č. 79/2015 Sb. zákon č. 256/2000 Sb., o Statním zemědělském intervenčním fondu a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

